

KS. ANDRZEJ JACEK NAJDA

Wydział Studiów nad Rodziną
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Warszawa

Jezus Mesjasz według Nowego Testamentu

Streszczenie: Termin *mesjasz* pochodzi od hebrajskiego słowa *mašiah* i znaczy *namaszczoney, pomazaniec*. W polskich tłumaczeniach Pisma Świętego występuje forma *Chrystus*, ponieważ teksty nowotestamentalne i poprzedzająca je tradycja uważają Jezusa z Nazaretu za zapowiadanego w Starym Testamencie mesjasza. Jednakże osoba i los Jezusa z Nazaretu nie wpisują się całkowicie w przekazany przez księgi Starego Przymierza obraz mesjasza. Dlatego warto przynajmniej pobieżnie przypomnieć treść oczekiwań mesjańskich w Starym Testamencie i we wczesnym judaizmie i zastanowić się nad tym, czy Jezus sam uważał się za mesjasza. Przytoczone zostaną również niektóre świadectwa wiary w mesjańskość Jezusa w pierwotnym Kościele i księgach Nowego Testamentu.

Słowa kluczowe: Jezus, Chrystus, mesjasz, nadzieje mesjańskie, Nowy Testament, wyznanie wiary

Termin *mesjasz* pochodzi od hebrajskiego słowa *mašiah* i znaczy *namaszczoney, pomazaniec*¹. W Nowym Testamencie – z wyjątkiem J 1,41: „Ten [Andrzej] spotkał najpierw swego brata [Szymona Piotra] i rzekł do niego: «Znaleźliśmy Mesjasza» - to znaczy: Chrystusa” i J 4,25: „Rzekła do Niego kobieta: «Wiem, że przyjdzie Mesjasz, zwany Chrystusem. A kiedy On przyjdzie, objawi nam wszystko»” – występuje on w greckiej formie *christos*, zarówno z rodzajnikiem jak i bez rodzajnika i to około 530 razy. W polskich tłumaczeniach Pisma Świętego mamy zlatynizowaną formę tego terminu czyli *Chrystus*, ponieważ teksty nowotestamentalne i poprzedzająca je tradycja uważają Jezusa z Nazaretu za zapowiadanego w Starym Testamencie mesjasza, a sam tytuł *namaszczoney* tzn. *Chrystus* staje się przydomkiem Jezusa².

Powstają tu jednak pewne trudności, gdyż zapowiedzi starotestamentalne nie prezentują jednoznacznego obrazu przyszłej postaci mesjasza, a w czasach międzytestamentalnych oczekiwania mesjańskie szły w różnych kierunkach. Oprócz tego osoba i los Jezusa z Nazaretu nie do końca wpisują się w przekazany przez księgi Starego

¹ Por. W. Grundmann, *χρίω* κτλ., w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, s. 482-485; W. Radl, *Μεσσίας*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 2, red. H. Balz – G. Schneider, Stuttgart – Berlin – Köln ²1992, s. 1016.

² Por. B. Lang, *Messias/Christus*, w: *Neues Bibel-Lexikon*, t. 2, red. M. Görg – B. Lang, Zürich – Düsseldorf 1995, s. 781.

Przymierza obraz mesjasza. Dla przykładu za mesjańskie przyjmuje się takie rysy życia Jezusa, jak np. Jego nauczanie czy cierpienie, których w Starym Testamencie nie łączy się z postacią przyszłego mesjasza. Wszystkich wątpliwości i rodzących się pytań nie da się wyjaśnić i omówić w formie artykułu. Niniejsze opracowanie ma przede wszystkim charakter popularyzatorski i informacyjny dla czytelników mało znających to bardzo szerokie zagadnienie. Dlatego przypomnimy tu najpierw pokrótce treść oczekiwań mesjańskich w Starym Testamencie i we wczesnym judaizmie, zastanowimy się nad tym, czy Jezus sam uważał się za mesjasza i przytoczymy kilka świadectw wiary w mesjańskość Jezusa w pierwotnym Kościele i pismach Nowego Testamentu.

1. Nadzieje mesjańskie w Starym Testamencie i we wczesnym judaizmie

W tradycji biblijnej *mesjasz* czyli osoba namaszczona, pomazaniec to ktoś, kto pełni określoną funkcję lub urząd, przede wszystkim król lub kapłan. Namaszczonymi są np.: Saul (1Sm 9,15-16; 10,1), Dawid (1Sm 16,3.12-13), Aaron (Wj 28,41) oraz Sadok i Salomon (1Krn 29,22). Namaszczony człowiek otrzymuje szczególną misję do spełnienia i działa z polecenia Bożego³. Najstarsze teksty Starego Testamentu mówiące o mesjaszu odnoszą się do sprawującego rządu króla Judy czy Izraela. Saul nazywany jest „pomazańcem Jahwe” (1Sm 12,3.5), Dawid zostaje namaszczony na króla „nad domem Judy” przez ludzi z Judy (2Sm 2,4), a Salomon – w akcie religijnym – przez kapłana Sadoka (1Krl 1,34.39). W czasie niewoli babilońskiej Deutero-Izajasz określa mianem mesjasza Cyrusa, króla perskiego (Iz 45,1), który uchodzi wówczas za wyzwolicielem Izraela. W księgach powygnaniowych znajdujemy zapowiedzi odnowienia dynastii Dawida, króla, który wyzwoli swój lud z obcego panowania i odnowi monarchię oraz barwne opisy czasów mesjańskich (Ag 2,20-23; Za 9,9-10; 12,7-13,1)⁴. Nadzieje mesjańskie mają więc charakter narodowy i polityczny, choć nie brak też akcentów moralno-religijnych i oczekiwań na interwencję Bożą.

Do klasycznych tekstów Starego Testamentu interpretowanych w sensie mesjańskim zaliczamy takie teksty, jak: Rdz 3,14-15 – tekst rozumiany przez tradycję chrześcijańską od czasów Ireneusza jako *Protoewangelia* zapowiadająca zwycięstwo Jezusa nad szatanem; wyrocznia Jakuba (Rdz 49,10) i wyrocznia Balaama (Lb 24,17), które zapowiadają polityczne panowanie Dawida oraz 2Sm 7,12-16 – wyrocznia

³ Por. F. Hesse, χρίω κτλ., Die Salbungshandlung im Alten Testament, w: Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, s. 486-491; K. Mielcarek, Chrystologia Ewangelii synoptycznych, w: Teologia Nowego Testamentu. Tom I. Ewangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie, red. M. Rosik, Wrocław 2008, s. 87.

⁴ Por. F. Hesse, χρίω κτλ., מָשַׁח im Alten Testament, w: Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, s. 492-500.

Natana o przyszłym potomku Dawida i jego królestwie⁵.

Istotną rolę odgrywają tu teksty prorockie, w których znajdujemy wiele zapowiedzi mesjańskich. Do najważniejszych z nich należą: Iz 7,10-17; 9,1-6; 11,1-9⁶; Mi 5,1-5; Jr 23,5-6; 33,14-18; Ez 17,22-31; 34,23-24; 37,22-25; Ag 2,20-23; Za 4,1-6.10-14, 6,9-15; 9,9-10⁷. Nie można też zapomnieć o psalmach, w których jest mowa o Pomazańcu Jahwe (Ps 2; 18; 28; 84; 89; 132) i które ukazują królewskie rytuały, troski i urząd (Ps 2,1-9; 3; 18; 20; 21; 35,1-6; 45; 72; 101; 110; 144)⁸.

Warto wskazać tu również na kontekst historyczny i przypomnieć, że rodzina Machabeuszy czy Hasmoneuszy, która prowadziła walki o wyzwolenie spod panowania Seleucydów w II w. przed Chr., nie była pochodzenia Dawidowego. Po tym jak w 152 r. przed Chr. następca Judy Machabeusza – Jonatan zostaje arcykapłanem, a w 104 r. przed Chr. Juda Arystobul I (z rodu Hasmoneuszy) królem żydowskim – obaj nie pochodzący z rodu Dawida – w kręgach religijnych i pietystycznych rodzi się nadzieja na przywrócenie teokracji z arcykapłanem z rodu Sadokitów wywodzących się od Aarona i królem z pokolenia Dawida. Świadczą o tym apokryficzne Psalmi Salomona (17 i 18), które odnosząc się do oblężenia świątyni jerozolimskiej przez Pompejusza w 63 r. przed Chr., błagają Boga jako króla „syna Dawida” (PsSal 17,21) czy „Pomazańca Pańskiego” (PsSal 17,32; 18,5-7), aby ukarał grzeszników we własnym ludzie i oczyścił Jerozolimę z narodów pogańskich. Te błagania wyrażone są w znacznej mierze słowami z Ps 2 i Iz 11,2-5. Panowanie Boga dokona się poprzez sąd (PsSal 17,1-3), a mesjasz zgromadzi lud święty (PsSal 17,26.30c.32), wypełni więc raczej funkcję kapłańską⁹.

W tekstach znalezionych w Qumran dotyczących przyszłego mesjasza godność religijna i władza polityczna są rozdzielone. W regułach wspólnoty (por. 1QS 9,11; 1QSa 2,12-14 i tzw. Pismo Damasceńskie) mowa jest – w oparciu o teksty Za 4,14 i 6,11-15 – o dwóch pomazańcach: kapłańskim „pomazańcu Aarona” i politycznym „pomazańcu Izraela”. Podczas gdy „Księżę całej wspólnoty”, podobnie jak polityczno-militarny przywódca określany terminami z zapowiedzi mesjańskich z Lb i Ez, w świętej ale krwawej wojnie przeciwko narodom pogańskim zabrudzi ręce,

⁵ Por. F.-L. Hossfeld, *Messias. Biblisch-theologisch*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, t. 7, red. W. Kasper i. in., Freiburg 1998, s. 169.

⁶ Osobę mesjasza w Księdze Izajasza prezentuje dokładnie W. Pikor, *Postać Mesjasza w świetle Izajaszowych*, w: *Jezus jako Syn Boży. W Nowym Testamencie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej* (Analecta Biblica Lublinensia; 1), red. H. Drawnel, Lublin 2007, s. 9-29.

⁷ Por. np. J. Schneider, *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1999, s. 395-403. Więcej na ten temat piszą m. in. K. Seybold, *Das davidische Königtum im Zeugnis der Propheten* (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments; s. 107), Göttingen 1972; E.J. Waschke, *Der Gesalbte. Studien zur alttestamentlichen Prophetie* (Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft; s. 306), Berlin – New York 2001.

⁸ Por. F.-L. Hossfeld, dz. cyt., s. 170. Dokładniej omawiają tę problematykę autorzy zbiorowej monografii E. Otto – E. Zenger, (red.), *»Mein Sohn bist du« (Ps 2,7). Studien zu den Königspsalmen* (Stuttgarter Bibel-Studien; s. 192), Stuttgart 2002.

⁹ M. de Jonge, *χρίω κτλ.*, Apokryphen und Pseudoepigraphen, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, s. 502-505.

arcykapłan końca czasów pochodzący z synów Aarona złoży ofiarę przebłagalną za lud i pouczy go (4Q541 Frgm. 9 1,2f). Królewski Mesjasz określony jako „Odrośl Dawida” – jak w Jr 23,5; 33,15 – zabije bezbożnych tchnieniem swoich ust i tak ustanowi królewskie panowanie ludu Bożego (por. 1QSB 5,20-29, por. też Iz 11,2.4-5; 4Q252 fragm. 1 5,4). Tego pełnego mocy mesjasza zapowiada pod symbolem berła wyrocznia Balaama z Lb 24,17¹⁰.

Podobnie jak w Qumran o dwóch mesjaszach mówi też apokryficzny Testament Dwunastu Patriarchów. Arcykapłan końca czasów pochodzić będzie z rodu Lewiego, a król Izraela z pokolenia Judy. Również tutaj funkcja kapłańska przewyższa królowanie na ziemi¹¹ (por. TestJud 21,2-4). Tę samą koncepcję spotkamy też w błogosławieństwie Lewiego i Judy w apokryficznej Księdze Jubileuszy (31,12-23). Podkreśla się tu konieczność rozdzielenia urzędów arcykapłana i politycznego władcy wobec faktu ich kumulowania w jednej osobie, jak w przypadku Hasmoneuszy. Z powodu zaś panowania kogoś obcego, to znaczy Heroda i zwierzchnictwa rzymskiego, mógłby wystąpić militarny mesjasz z domu Dawida¹².

Co ciekawe także Józef Flawiusz (w *De bello Judaico* 6,312) uważa, że powstanie przeciw Rzymowi z lat 66 -70 było zapowiedziane w Biblii. Pisze: „Ale tym, co ich najbardziej do wojny pobudziło, była niewyraźna przepowiednia, również znaleziona w pismach świętych, że w owym czasie pewien mąż z ich kraju stanie się władcą ziemi zamieszkałej. Oni zrozumieli, że to będzie jakichś ich rodak i nawet wielu mędrców dawało zupełnie błędne wyjaśnienia. W rzeczywistości przepowiednia ta oznaczała przejęcie władzy przez Wespazjana, którego na ziemi judejskiej obwołano cesarzem”¹³.

2. Czy Jezus uważał się za mesjasza?

Na początku należałoby się zastanowić, na ile wiara pierwotnego Kościoła w zmartwychwstałego Jezusa Chrystusa była przenoszona na ziemskie życie Jezusa i na czym się ona opierała. Jezus głosił przecież i zapowiadał nadchodzące Królestwo Boże a nie panowanie narodu żydowskiego. Odbiegał więc mocno od typu mesjasza królewskiego czy politycznego. Wyzwolenie z niewoli rzymskiej nie było wcale tematem jego nauczania. Czy przynajmniej po chrzcie Jezus rozumiał siebie jako prorockiego Pomazańca Ducha Świętego, jak określałaby go wspólnota z Qumran? Co prawda w pierwszym wystąpieniu w synagodze w Nazarecie Jezus (Łk 4,16-21)

¹⁰ Por. T. Jelonek, *Mesjanizm*, Kraków 2009, s. 89-120; A. S. van der Woude, *χρίω κτλ.*, Qumran, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, begr. von G. Kittel, hg. von G. Friedrich u. a., T. IX, Stuttgart 1973, s. 508-511; D. Zeller, *Messias/Christus*, w: *Neues Bibel-Lexikon*, t. 2, red. M. Görg – B. Lang, Zürich – Düsseldorf 1995, s. 782-783.

¹¹ Więcej na ten temat pisze K. Mielcarek, *Chrystologia Testamentów Dwunastu Patriarchów*, w: *Jezus jako Syn Boży. W Nowym Testamencie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej* (Analecta Biblica Lublinensia; 1), red. H. Drawnel, Lublin 2007, s. 119-132.

¹² Por. T. Jelonek, *dz. cyt.*, 121-151. Por też M. de Jonge, *dz. cyt.* 503-504; D. Zeller, *dz. cyt.*, s. 782-783.

¹³ Por. M. de Jonge, *dz. cyt.*, s. 511-512.

odnosi do siebie słowa z Iz 61,1-2: „Duch Pański spoczywa na Mnie, ponieważ Mnie namaścił i posłał Mnie, abym ubogim niósł dobrą nowinę, więźniom głosił wolność, a niewidomym przejrzenie; abym uciśnionych odsyłał wolnymi, abym obwoływał rok łaski od Pana” i dodaje: „Dziś spełniły się te słowa Pisma, któreście słyszeli” (Łk 4,21) – ale trzeba w nich raczej widzieć wynik redakcyjnej pracy Łukasza (por. Dz 4,27; 10,38: „Znacie sprawę Jezusa z Nazaretu, którego Bóg namaścił Duchem Świętym i mocą”)¹⁴. Jednakże Jezus mógłby widzieć siebie w tym Posłanym, który w myśl słów z Iz 61,2 przynosi ubogim dobrą nowinę o bliskim Królestwie Bożym (por. Iz 52,7). Na potwierdzenie można przytoczyć tu chociażby błogosławieństwo ubogich z Łk 6,20: „Błogosławieni jesteście wy, ubodzy, albowiem do was należy królestwo Boże”¹⁵.

Aklamacja „Synu Dawida” (Mk 10,47-48; woła niewidomy pod Jerychem), późniejsze wyznanie „pochodzący według ciała z rodu Dawida” (Rz 1,3; por. 1Tm 2,8) i konstrukcje genealogiczne w Ewangelii Dzieciństwa (Mt 1-2 i Łk 1-2) wskazują znów na polityczne warianty mesjańskości. Jako zubożały potomek Dawida poprzez swego ojca Józefa mógłby Jezus wychodzić naprzeciw mesjańskim oczekiwaniom ze strony ludu, chociaż pochodzenie z rodu Dawida nie było absolutnie konieczne, co pokazuje przykład Szymona bar Kochby. Tak czy owak działalność ziemskiego Jezusa w tak bardzo niewielkim stopniu odpowiada obrazowi politycznego-militarnego mesjasza, że trudno byłoby sobie wyobrazić, aby z góry uzurpował On ten tytuł dla siebie.

Ewangelia wg św. Marka pokazuje jednak wyraźne identyfikowanie Jezusa jako mesjasza w ostatniej fazie Jego ziemskiej działalności. W Mk 8,27-30 Piotr wyznaje pod Cezareą Filipową: „Ty jesteś Mesjasz” (8,29). Sytuacja, w której Jezus pyta o opinie ludu i uczniów o Nim i nakaz milczenia po wyznaniu Piotra, mogą stwarzać wrażenie sztuczności, ale istotna jest lokalizacja: Cezarea Filipowa. Może mieć ona wartość historyczną. Na północy Izraela, tuż przed podróżą do Jerozolimy Jezus mógłby otworzyć się na mesjańskie rozumienie swego posłannictwa. Uczniowie i Jego galilejscy zwolennicy dojrzeliby już do przyjęcia tej prawdy¹⁶. Uwierzyliby, że Jezus udający się do Jerozolimy inauguruje „królestwo ojca naszego Dawida” (Mk 11,10). Poprzez swój uroczysty wjazd do Jerozolimy na osiołku Jezus przypominał o rycie namaszczenia na króla (1Krl 1,38) i przede wszystkim o zapowiedzianym przez Za 9,9-10 pokornym królu pokoju. Scena wjazdu Jezusa do Jerozolimy tłumaczy, dlaczego zwierzchnicy żydowscy mogą oskarżać Jezusa przed Rzymianami jako rzekomego króla żydowskiego, co ukazuje też napis na krzyżu: „Król Żydowski” (Mk 15,26)¹⁷. Napis ten przedstawia polityczny aspekt tytułu mesjasza,

¹⁴ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza. Rozdziały 1–11. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament; III/1), Częstochowa 2011, s. 263.

¹⁵ Tamże, s. 338-339. Różne wypowiedzi, a wśród nich Iz 61,1 pytanie Jana Chrzciciela z Mt 11,2-6, czy Jezus jest tym, który miał przyjść, mogą pochodzić jednak z chrystologii po zmartwychwstaniu.

¹⁶ Por. R. Pesch, *Das Markusevangelium. Zweiter Teil. Kommentar zu Kapitel 8,27–16,20* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament; II/2), Freiburg – Basel – Wien 1991, s. 27-35.

¹⁷ Tamże, s. 484-485.

co Jezus potwierdził przed arcykapłanem (Mk 14,61-62: „Najwyższy kapłan zapytał Go ponownie: «Czy Ty jesteś Mesjasz, Syn Błogosławionego?» Jezus odpowiedział: «Ja jestem. Ujrzycie Syna Człowieczego, siedzącego po prawicy Wszechmocnego i nadchodzącego z obłokami niebieskimi»”). Te słowa Jezusa – podobnie jak w przypadku Szymona Bar Kochby – nie mogły być powodem do skazania Go na śmierć, ale w wersji „Król Żydowski” Jezus został przedstawiony Rzymianom jako buntownik i rebeliant, który zasługuje na śmierć¹⁸.

Podejmując próbę odpowiedzi na pytanie, czy Jezus uważał się za mesjasza, należałoby udzielić twierdzącej odpowiedzi. Choć wobec niezdolności uczniów do zrozumienia Jego mesjańskości, innej od powszechnie wówczas oczekiwanej – politycznej, Jezus w pierwszej fazie ziemskiej działalności unika identyfikowania Go z osobą zapowiadanego mesjasza: zabrania duchom nieczystym mówienia kim On jest (Mk 1,25.34; 3,11-12), zakazuje opowiadać świadkom cudów o Jego czynach (Mk 1,43-44; 5,43; 7,36), nakazuje milczenie swoim uczniom (Mk 8,30; 9,9), pragnie zachować w tajemnicy miejsce swego pobytu (Mk 7,24; 9,30), aby ukryć sens swojej nauki, naucza lud w przypowieściach (Mk 4,11-12) a swoim uczniom wyjaśnia wszystko na osobności (Mk 7,17; 10,10), oni jednak Go nie rozumieją (Mk 6,52; 8,17-21). Takie postępowanie Jezusa wyjaśnia tzw. sekret mesjański¹⁹.

3. Jezus jako Mesjasz w wyznaniach pierwotnego Kościoła

Z dużym prawdopodobieństwem można przyjmować, że napis na krzyżu nie był początkiem wyznania wiary w mesjańskość Chrystusa, lecz były już – jak wcześniej wspomniano – wyraźne sygnały w zachowaniu Jezusa. Jego śmierć na krzyżu zdawała się raczej dewaluować Go jako Mesjasza. Nowym impulsem do wiary w Jezusa jako Mesjasza było z pewnością Jego zmartwychwstanie, które rozumiano jako ustanowienie Go Mesjaszem i w myśl Ps 110,1 jako intronizację po prawicy Boga (Dz 2,36: „Niech więc cały dom Izraela wie z niewzruszoną pewnością, że tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali, uczynił Bóg i Panem, i Mesjaszem”; por. Rz 1,4). Pochodzenie z rodu Dawida uważano jako kwalifikację ziemskie do tego działania Boga w Duchu Świętym (por. Rz 1,3-4). Gorsząca śmierć na krzyżu tłumaczona jest w świetle zapowiedzi z Iz 53 jako zapowiedziana przez święte pisma i jako ofiara za grzechy²⁰.

Termin *Christos* jako podmiot w tradycyjnym, mówiącym o śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa streszczeniu Ewangelii 1Kor 15,3-5 („Przekazałem wam na początku to, co przejąłem: że Chrystus umarł – zgodnie z Pismem – za nasze grzechy, że został pogrzebany, że zmartwychwstał trzeciego dnia, zgodnie z Pismem: i że ukazał się Kefasowi, a potem Dwunastu”) oznacza Jezusa jako eschatologicznego, zapowie-

¹⁸ Tamże, s. 435-439.

¹⁹ C.M. Tuckett, *Sekret mesjański*, w: *Słownik hermeneutyki biblijnej*, red. R.J. Coggins – J.L. Houlden, Warszawa 2005, s. 764.

²⁰ Por. J. Zmijewski, *Die Apostelgeschichte*, Regensburger Neues Testament, Regensburg 1994, s. 146-148.

dzianego przez Pismo Dawcę zbawienia²¹. Paweł nazywa ukrzyżowanego Chrystusa treścią swojej, szokującej w równym stopniu Żydów i pogan ewangelii (1Kor 1,23: „My głosimy Chrystusa ukrzyżowanego, który jest zgorszeniem dla Żydów, a głupstwem dla pogan”; 1Kor 2,2: „Postanowiłem bowiem, będąc wśród was, nie znać niczego więcej, jak tylko Jezusa Chrystusa, i to ukrzyżowanego” i in.)²².

Konieczność cierpienia Chrystusa stanowi ważny temat przede wszystkim w podwójnym dziele Łukasza (Łk 24,26.46; Dz 3,18; 17,13; 26,23). Wyznanie ukrzyżowanego Jezusa jako Mesjasza staje się decydującym powodem podziału, a właściwie wykluczenia chrześcijan z synagogi (J 9,22: „Tak powiedzieli jego rodzice [uzdrowionego niewidomego od urodzenia], gdyż bali się Żydów. Żydzi bowiem już postanowili, że gdy ktoś uzna Jezusa za Mesjasza, zostanie wyłączony z synagogi”). Fundamentalną dla stania się lub bycia chrześcijaninem formułę: „Wierzę, że Jezus jest Mesjaszem”, uzupełnioną często o słowa: „Synem Bożym” można wyprowadzić z następujących tekstów: J 11,27; J 20,31; 1 J 2,22; 1 J 5,1; Dz 24,24. To uzupełnienie pokazuje jednak, że szybko inne tytuły Jezusa: „Syn Boży” i „Pan” (por. Flp 2,11; 1Kor 8,6) wysunęły się na pierwszy plan. Wyrażają one bardziej boskość i obecną potęgę wywyższonego Chrystusa, zwłaszcza w świecie greckojęzycznym, w którym termin „Pomazaniec” nie miał religijnego znaczenia²³.

Słowo *Christos* łączy się tak ściśle z podmiotem wypowiedzi – Jezusem, że staje się Jego przydomkiem, drugim imieniem²⁴. Może ono zastępować imię Jezusa do tego stopnia, że Rzymianie określają zwolenników Jezusa, wierzących w Jezusa mianem „chrześcijan” (por. Dz 11,26)²⁵.

4. Jezus jako *Christos* w pismach Nowego Testamentu

W listach Pawłowych odnajdujemy już rozwiniętą wiarę w mesjańskość Jezusa, co potwierdza częsta mowa o „naszym Panu Jezusie Chrystusie”. W listach protopawłowych termin *Christos* występuje ponad 270 razy. Tylko w określonym kontekście, gdy chodzi o historiozawcze pierwszeństwo Izraela i wierność Boga względem Jego obietnic, wyczuwa się tytułarne znaczenie terminu *Mesjasz* (Chrystus) i jego zakorzenienie w Dawidowej koncepcji mesjanizmu (np. Rz 1,2-4; 9,5; 15,7-12). Paweł podkreśla, że zapowiadany mesjasz objawił się już w osobie Jezusa z Nazaretu. Chrześcijanie oczekują z nadzieją Jego ponownego przyjścia, podczas którego nastąpi odnowienie wszystkiego (2Kor 5,17) poprzez zmartwychwstanie

²¹ Dokładnie analizuje ten tekst J. Kremer, *Das älteste Zeugnis von der Auferstehung Christi*, Stuttgarter Bibel-Studien 17, Stuttgart ³1967, s. 31-64.

²² Por. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament; VII), Częstochowa 2009, s. 531-534.

²³ A. Paciorek, *Jezus – Syn Boży w Ewangelii św. Mateusza*, w: *Jezus jako Syn Boży. W Nowym Testamentie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej* (Analecta Biblica Lublinensia; 1), red. H. Drawnel, Lublin 2007, s. 31-40; A. Vögtle, *Jesus Christus*, w: *Bibeltheologisches Wörterbuch*, red. J.B. Bauer – J. Marböck – K.M. Woschitz, Graz – Wien – Köln ⁴1994, s. 340-341.

²⁴ Por. T. Jelonek, *dz. cyt.*, s. 156.

²⁵ W Mk 3,6 zwolennicy Heroda nazwani są „Herodianami”.

umarłych i nowe stworzenie (1Kor 15,20-28.42-58). Nie do przyjęcia, a wręcz odrażająca jest dla Żydów śmierć Jezusa na krzyżu (1Kor 1,23), ponieważ w myśl Pwt 21,22-23 każdy powieszony na drzewie jest „przeklęty przez Boga” i dlatego nie może być mesjaszem i Synem Bożym. Paweł, który jako faryzeusz podzielał ten pogląd, zmienił zdanie po wydarzeniu pod Damaszkiem (1Kor 9,1; 15,8; Ga 1,15-16; 2Kor 4,6). Zrozumiał i tłumaczył, że Jezus, który nie miał żadnego grzechu (Iz 53,9), wziął na siebie na krzyżu to przekleństwo (Ga 3,13), aby grzesznicy stali się „w Nim sprawiedliwością Bożą” (2Kor 5,21). Jezus jako Mesjasz sprawuje swoją władzę dopiero jako wywyższony przez Boga i nie wyzwała od wrogów, lecz z grzechów. Stanowi to istotne przesunięcie akcentów wobec żydowskich oczekiwań królewskiego mesjasza²⁶.

Ewangelie synoptyczne – ze względów apologetycznych – ukazują Jezusa już podczas Jego ziemskiej działalności, włącznie z pasją, jako zapowiedzianego przez Pisma Mesjasza. U Marka imię „Jezusa Chrystusa” znajduje się już w pierwszym zdaniu Ewangelii: „Początek Ewangelii o Jezusie Chrystusie, Synu Bożym” (Mk 1,1; por. Mk 14,61). Opisy cudów Jezusa, których świadkami są Jego uczniowie, mają doprowadzić czytelników do uznania mesjańskiej godności Jezusa. W połowie księgi, w odpowiedzi na pytanie Jezusa, za kogo uważają Go ludzie, Piotr odpowie: „Ty jesteś Mesjasz” (Mk 8,29). Gdy za chwilę w Mk 8,31 Jezus w odpowiedzi na wyznanie Piotra poucza uczniów, „że Syn Człowieczy musi wiele cierpieć, że będzie odrzucony przez starszych, arcykapłanów i uczonych w Piśmie; że będzie zabity, ale po trzech dniach zmartwychwstanie”, wyjaśnia, że cierpienie nie stoi w sprzeczności z Jego mesjańską godnością. Cierpiący Jezus jest identyczny z tym, który siedzi „po prawicy Wszechmocnego” i nadejdzie „z obłokami niebieskimi” (Mk 14,61)²⁷.

Obraz triumfującego na ziemi nad swoimi wrogami Mesjasza korygowany jest z perspektywy wielkanocnej (Mk 10,35-45: prośba synów Zebedeusza). Służy temu też sekret mesjański. Polega on na tym, że nie tylko mesjańskość Jezusa ma być utrzymywana w tajemnicy (Mk 8,30), lecz także Jego działalność cudotwórcza, przemienienie i w szerszym znaczeniu ukryty dla większości ludzi ma pozostawać sens Jego przepowiadania i pouczeń. Sekret ten należy tłumaczyć z względów apologetycznych i parenetycznych, tzn. fenomen Jezusa należy widzieć z perspektywy całej Jego działalności, w przepowiadaniu Jezusa zmartwychwstałego i wywyższonego, żyjącego i działającego w swoim Kościele²⁸.

Ewangelieści Mateusz i Łukasz akcentują ponadto w pierwszych rozdziałach

²⁶ Por. O. Betz, *Messias*, w: *Calwer Bibellexikon*, t. 2, red. O. Betz – B. Ego – W. Grimm, Stuttgart 2003, s. 908.

²⁷ Por. S. Mędała, *Dobra Nowina (Wprowadzenie ogólne do Ewangelii synoptycznych)*, w: *Ewangelie synoptyczne (Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych; 8)*, red. S. Mędała, Warszawa 2006, s. 118-123.

²⁸ Więcej o sekrecie mesjańskim pisze A. Malina, *Ewangelia sekretu czy tajemnicy? Z chrystologii Ewangelii św. Marka*, w: *Jezus jako Syn Boży. W Nowym Testamencie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej* (Analecta Biblica Lublinsia; 1), red. H. Drawnel, Lublin 2007, 41-52. Por. też K. Kertelge, *Messiasgeheimnis*, w: *Neues Bibel-Lexikon*, t. 2, red. M. Görg – B. Lang, Zürich – Düsseldorf 1995,

swoich Ewangelii Dawidowe pochodzenie Jezusa, „zwanego Chrystusem” (Mt 1,16 w genealogii; podobnie w ustach Piłata Mt 27,17.22). Mędrcy ze Wschodu szukają Go i oddają Mu cześć jako „królowi Żydowskiemu” (Mt 2,2). Jego narodziny w Betlejem są spełnieniem zapowiedzi prorockich (Mi 5,2) o miejscu narodzin Mesjasza (Mt 2,4-6; por. Łk 2,11). U Łukasza (1,32-33) anioł zwiastuje Maryi syna, któremu „Pan Bóg da Mu tron Jego praojca, Dawida” (Łk 1,32). Jednocześnie ten syn „będzie nazwany Synem Najwyższego”, nie tylko w sensie realizacji obietnicy z 2 Sm 7,14, lecz przez działanie Ducha Świętego (Łk 1,35). Bóg obdarzył go mocą „zbawczą... w domu sługi swego, Dawida” (Łk 1,69; por. Łk 1,27; 2,4). Zgodnie z tradycją starotestamentalną Żydzi zwracają się do Jezusa jako „Mesjasza Pańskiego” lub „Bożego” (Łk 2,26; 9,20; 23,35; por. Dz 3,18; 4,26). W ten sposób imię *Chrystus* przybiera na nowo znaczenie tytułarne podobnie jak używanie czasownika *chriein* = „namaszczać” (Łk 4,18; Dz 4,27; 10,38)²⁹.

Mateusz przytacza wielokrotnie wezwanie „Synu Dawida” (Mt 9,27; 12,23; 15,22) kierowane do Jezusa w kontekście cudów uzdrowienia (Mt 21,9.15), poprzez które ukazują się „czyny Mesjasza” (Mt 11,2), chociaż wedle przekazów starotestamentalnych i judaistycznych nie są dla niego typowe. Jednakże w rozmowie o Synu Dawida (Mt 22,41-45) Jezus wyjaśnia, że Mesjasz ma wyższe pochodzenie niż Dawid, skoro ten w Ps 110,1 nazywa Go „Panem”³⁰.

Również Ewangelia Janowa podejmuje tematykę mesjańską, mówiąc o Jego tajemniczym pochodzeniu (J 7,27; por. J 6,42), jego przynależności do rodu Dawida i miejscu narodzenia w Betlejem (J 7,41-42; por. J 1,46) i jego wiecznym trwaniu (J 12,34). Inaczej niż u synoptyków uczniowie wcześniej rozpoznają w Jezusie Mesjasza (J 1,41.49), ale dopiero przed Piłatem będzie wyjaśnione, w jakim sensie Jezus jest „Królem Izraela” (J 1,49; 12,13), w ogóle jest „Królem” (J 18,33-38): jako świadek prawdy, która nie pochodzi z tego świata (J 18,37: „Odpowiedział Jezus [Piłatowi]: «Tak, jestem królem. Ja się na to narodziłem i na to przyszedłem na świat, aby dać świadectwo prawdzie. Każdy, kto jest z prawdy, słucha mojego głosu»”). Uczniowie zrozumieli to dopiero wtedy, gdy Jezus poprzez zmartwychwstanie został wywyższony przez Ojca (J 12,16). Jako król jest Jezus u Jana jednocześnie czyniącym znaki (J 6,14-15; 7,31), znającym tajemniki ludzkiego serca (J 4,19.25.29) prorokiem jak Mozesz, który wg Pwt 8,18 miał przyjść na świat³¹. Podobnie jak u Łk 4,18-21.24 i Łk 7,16 akcent nie jest położony na wykładaniu Tory, jak ma to miejsce u proroka końca czasów w Qumran.

Tak ważny w Qumran mesjasz kapłański pochodzący z rodu Aarona nie odgrywa nigdzie w Nowym Testamencie roli. List do Hebrajczyków ukazuje Chrystusa

s. 786.

²⁹ Por. A. Vögtle, dz. cyt., 342-343.

³⁰ Por. A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdziały 14–28. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament; 1/2), Częstochowa 2008, s. 379-384.

³¹ Por. np. J. Jaromin, *Chrystologia, w: Teologia Nowego Testamentu. Tom II. Dzieło Janowe*, red. M. Rosik, Wrocław 2008, s. 42-61.

jako Arcykapłana, ale „na wzór Melchizedeka” (Hbr 5,6.10; 6,20–7,19). Apokalipsa św. Jana Apostoła utrzymuje najpierw paradoks, że zabity Baranek jest zwycięskim „Lwem z pokolenia Judy, odroślą Dawida” (Ap 5,5; por. Ap 22,16). Przy przekazywaniu władzy występuje On jako walczący „Król królów” (por. Ap 17,14) z nieba, który pasie narody różgą żelazną (Ap 19,11-16; por. Ap 12,5)³².

Podsumowanie

Oczekiwania mesjańskie w Nowym Testamencie – inaczej niż wielopostaciowe oczekiwania judaizmu – nawiązują przede wszystkim do nadziei królewsko-dawidowych. Aby uznać je za spełnione w osobie Jezusa, muszą odpowiadać Jego faktycznemu życiu i losowi. W niektórych przypadkach, jak przy narodzeniu w Betlejem, bywa odwrotnie. Pojawiają się bowiem pewne braki w posiadanych wyobrażeniach, które mają ukazać znaczenie Jezusa dla ludzi spoza kręgu kultury judaistycznej. Judaistyczny ideał mesjasza zostaje w Nowym Testamencie przełamany poprzez mowę o przybywającym na sąd Synu Człowieczym czy o preegzstencji Syna Bożego bądź Jego pochodzeniu od Ducha Świętego i przez inne bardziej transcendentne koncepcje, które występowały w judaizmie, choć nie zawsze były związane z mesjanizmem.

Literatura

- Betz, O., *Messias*, w: *Calwer Bibellexikon*, t. 2, red. O. Betz – B. Ego – W. Grimm, Stuttgart 2003, 906-909.
- Grundmann, W., *χρίω κτλ.*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, 482-485.
- Hesse, F., *χρίω κτλ.*, *Die Salbungshandlung im Alten Testament*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, 486-491.
- Hesse, F., *χρίω κτλ.*, *מָשִׁיחַ im Alten Testament*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, 492-500.
- Hossfeld, F.-L., *Messias. Biblisch-theologisch*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, t. 7, red. W. Kasper i. in., Freiburg 1998, 168-171.
- Jaromin, J., *Chrytologia*, w: *Teologia Nowego Testamentu. Tom II. Dzieło Janowe*, red. M. Rosik, Wrocław 2008, 39-81.
- Jelonek, T., *Mesjanizm*, Kraków 2009.
- Jonge, M. de, *χρίω κτλ.*, *Apokryphen und Pseudoepigraphen*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, 502-508.
- Kertelge, K., *Messiasgeheimnis*, w: *Neues Bibel-Lexikon*, t. 2, red. M. Görg – B. Lang, Zürich – Düsseldorf 1995, 786-787.
- Kremer, J., *Das älteste Zeugnis von der Auferstehung Christi*, Stuttgarter Bibel-Studien 17, Stuttgart 1967.
- Lang, B., *Messias/Christus*, w: *Neues Bibel-Lexikon*, t. 2, red. M. Görg – B. Lang, Zürich – Düsseldorf 1995, 781-782.

³² Por. M. Wojciechowski, *Apokalipsa świętego Jana. Objawienie, a nie tajemnica. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament; XX), Częstochowa 2012, s. 352-355.

- Malina, A., *Ewangelia sekretu czy tajemnicy? Z chrystologii Ewangelii św. Marka*, w: *Jezus jako Syn Boży. W Nowym Testamencie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej* (Analecta Biblica Lublinensia; 1), red. H. Drawnel, Lublin 2007, 41-52.
- Mędała, S., *Dobra Nowina (Wprowadzenie ogólne do Ewangelii synoptycznych)*, w: *Ewangelie synoptyczne (Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych; 8)*, red. S. Mędała, Warszawa 2006, 118-123. 12-155.
- Mickiewicz, F., *Ewangelia według świętego Łukasza. Rozdziały 1–11. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament; III/1), Częstochowa 2011.
- Mielcarek, K., *Chrystologia Ewangelii synoptycznych*, w: *Teologia Nowego Testamentu. Tom I. Ewangelie synoptyczne i Dzieje Apostolskie*, red. M. Rosik, Wrocław 2008, 81-128.
- Mielcarek, K., *Chrystologia Testamentów Dwunastu Patriarchów*, w: *Jezus jako Syn Boży. W Nowym Testamencie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej* (Analecta Biblica Lublinensia; 1), red. H. Drawnel, Lublin 2007, 119-132.
- Otto, E. – Zenger, E., (red.), *»Mein Sohn bist du« (Ps 2,7). Studien zu den Königspsalmen* (Stuttgarter Bibel-Studien; 192), Stuttgart 2002.
- Paciorek, A., *Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdziały 14–28. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament; I/2), Częstochowa 2008.
- Paciorek, A., *Jezus – Syn Boży w Ewangelii św. Mateusza*, w: *Jezus jako Syn Boży. W Nowym Testamencie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej* (Analecta Biblica Lublinensia; 1), red. H. Drawnel, Lublin 2007, 31-40.
- Pesch, R., *Das Markusevangelium. Zweiter Teil. Kommentar zu Kapitel 8,27–16,20* (Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament; II/2), Freiburg – Basel – Wien ⁴1991.
- Pikor, W., *Postać Mesjasza w świetle Izajaszowych prorocstw*, w: *Jezus jako Syn Boży. W Nowym Testamencie i we wczesnej literaturze chrześcijańskiej* (Analecta Biblica Lublinensia; 1), red. H. Drawnel, Lublin 2007, 9-29.
- Radl, W., *Messias, w: Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 2, red. H. Balz – G. Schneider, Stuttgart – Berlin – Köln ²1992, 1016.
- Rosik, M., *Pierwszy List do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament; VII), Częstochowa 2009.
- Schneider, J., *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1999.
- Seybold, K., *Das davidische Königtum im Zeugnis der Propheten* (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments; 107), Göttingen 1972.
- Tuckett, C. M., *Sekret mesjański*, w: *Słownik hermeneutyki biblijnej*, red. R. J. Coggins – J. L. Houlden, Warszawa 2005, 764-766.
- Vögtle, A., *Jesus Christus*, w: *Bibeltheologisches Wörterbuch*, red. J.B. Bauer – J. Marböck – K.M. Woschitz, Graz – Wien – Köln ⁴1994, 333-345.
- Waschke, E.J., *Der Gesalbte. Studien zur alttestamentlichen Prophetie* (Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft; 306), Berlin / New York 2001.
- Wojciechowski, M., *Apokalipsa świętego Jana. Objawienie, a nie tajemnica. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament; XX), Częstochowa 2012, 352-355.
- Woude, A.S. van der, *χρίω κτλ., Qumran*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 9, red. G. Kittel – G. Friedrich i in., Stuttgart 1973, 508-511.
- Zeller, D., *Messias/Christus*, w: *Neues Bibel-Lexikon*, t. 2, red. M. Görg – B. Lang, Zürich – Düsseldorf 1995, 782-786.
- Zmijewski, J., *Die Apostelgeschichte* (Regensburger Neues Testament), Regensburg 1994, 146-148.

Jesus the Messiah According to the New Testament

Summary: Word *the messiah* derives from the hebrew word *mašiah* and means *solemn, the anointed*. A form *Christ* is appearing in Polish translations of the Bible, since texts of the New Testament and the tradition preceding them regard the Jesus from Nazaret as the messiah heralded in the Old Testament. However the person and the fate of the Jesus from Nazaret are becoming part of an image of the messiah broadcast by books of the Old Covenant entirely. Therefore it is worthwhile reminding contents of messianic expectations in the Old Testament and in early Jewish customs and traditions and giving some thought to, whether the Jesus alone considered itself the messiah. Certificates of the faith will also be quoted in messianic-ness of the Jesus in the primitive Church and books of the New Testament.

Keywords: Jesus Christ, messiah, messianic hopes, New Testament, the Creed